İSİMLER (ADLAR)

İsim Nedir?

Varlıkları karşılayan sözcüklere isim denir. Canlı veya cansız olsun her varlığın ismi olabileceği gibi duyguların ve düşüncelerin de isimleri olabilir.

A. Varlıklara Verilişine Göre İsimler

- *Özel İsimler*
- *Cins (Tür) İsimler*

B. Varlıkların Oluşuna Göre (Varlıkların Yapısına Göre) İsimler

- *Somut Ad*
- *Soyut Ad*

C. Varlıkların Sayılarına Göre

- *Tekil Ad*
- *Çoğul Ad*
- *Topluluk Ad*

D. Yapılarına Göre

- *Basit İsim*
- *Türemiş İsim*
- *Birleşik İsim*

E. İsim Çekim Ekleri

Mustafa ÇİFTÇİ **Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni**

İSİMLER (ADLAR)

İsimler çeşitli özelliklerine göre farklı yönlerden incelenir. ***İsim çeşitleri*** şu şekildedir:

A. VARLIKLARA VERİLİŞİNE GÖRE İSİMLER

1.Özel İsimler: Bilinen bir varlığı gösteren yani tek varlığı belirten adlardır.

Örneğin ***İstanbul, Pendik, Kabataş Lisesi, Ayşe, Mehmet, Marmara Denizi*** özel isimdir. Özel isimler kişi, şehir, ülke, hayvan, din, dergi, gazete, kurum ismi olabilir.

1. Kişilerin isimleri ve soy isimleri: Turgut Uyar, Edip Cansever, Orhan Veli Kanık vb.
2. Hayvanlara verilen özel isimler: Kocabaş, Tekir, Afrika, Kuman, Pamuk vb.
3. Millet, devlet, topluluk, boy ve aşiret isimleri: Türkler, Kürtler, Türkiye Cumhuriyeti, Kayı, Kınık vb.
4. Kıta, ülke, şehir, cadde, dağ, ırmak vb. isimleri: Avrupa, Azerbaycan, Ankara, Beyşehir Gölü, Erciyes Dağı vb.
5. Kurum, kuruluş, dernek, okul vb. isimleri: Türk Dil Kurumu, İçişleri Bakanlığı, Ankara Fen Lisesi
6. Dil, din, mezhep ve tarikat isimleriyle bunların mensuplarını bildiren isimler: Türkçe, Müslümanlık, Protestan, Budist, Mevlevilik vb.

Not: dil ve lehçelere gelen çekim ekleri kesme işareti ile ayrılmazlar. Türkçenin, İngilizcede, Çuvaşçadan gibi.

7. Yapı, anıt ve taşıtlara verilen isimler: Çankaya Köşkü, Sıhhiye Köprüsü, Topkapı Sarayı, Cumhuriyet Apartmanı, Bilge Kağan Anıtı, Savarona Yatı vb.
8. Gök cisimlerinin isimleri: Ay, Güneş, Plüton, Mars vb.
9. Kitap, dergi, gazete vb. isimleri: Dede Korkut Hikâyeleri, Türk Dili, Hürriyet vb.
10. Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge isimleri: Medeni Kanun, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği vb.
11. Millî ve dinî bayramlarla bayram niteliği kazanmış günlerin isimleri: 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, Ramazan Bayramı, Anneler Günü vb.
12. Tarihi olay, çağ, dönem isimleri: Kurtuluş Savaşı, İlk Çağ, Milli Edebiyat Dönemi vb.

2. Cins (Tür) İsimler: Aynı türde olan varlıkları karşılayan adlardır. Özel isimde tek bir varlık zihinde canlanırken cins isimde birbirine benzeyen birçok varlık zihinde canlanabilir. Örneğin "***araba***" derken aklımıza birçok araba modeli gelebilir.

çiçek, kedi, insan, dağ, aslan, deniz gibi

B.VARLIKLARIN OLUŞUNA GÖRE (VARLIKLARIN YAPISINA GÖRE) İSİMLER

1.Somut İsim: Duyu organlarımızla algılanabilen varlıklara verilen isimler somut olarak adlandırılır. Örneğin ***elma, su, gözlük, ev, ses, rüzgâr, oksijen,*** gibi isimler somuttur.

2.Soyut İsim: Beş duyu organımızla algılanamayan, madde halinde olmayan varlıklara verilen isimler soyut isim olarak adlandırılır. Örneğin ***sevgi, akıl, düşünce, üzüntü, sevinç, rüya***, **insanlık, cömertlik** gibi isimler soyuttur.

C.VARLIKLARIN SAYILARINA GÖRE

1.Tekil İsim: Sadece bir varlığı karşılayan ve çokluk eki olan "-ler, -lar" ekini almamış adlardır. Örneğin ***sınıf, öğrenci, öğretmen, masa, kalem, okul*** gibi isimler bir tek varlığı karşılar ve tekil isimdir.

2.Çoğul İsim: Sadece tek varlığı değil birden çok ismi karşılayan isimlerdir. Tekil ismin sonuna çokluk eki olan **"-ler, -lar**" getirilerek yapılır.

Örneğin ***sınıflar, öğrenciler, öğretmenler, masalar, kalemler*** gibi isimler çoğul isimlerdir.

3.Topluluk İsmi: Çokluk eki almadığı halde, tekil isim gibi görünüp birden çok varlığı karşılayan isimlerdir.

- Örneğin **sürü, ordu, orman, aile, meclis, takım, manga, millet, jüri, ekip, grup, halk, takım, komisyon, heyet, bölük, kurul, demet, buket, düzine…**

  gibi isimler tekil isim gibi göründüğü halde birçok varlığı belirtir.

Not: Topluluk isimleri de çokluk eki alabilir. Bu durumda aynı topluluktan birden fazla olduğu ifade edilmiş olur ve bu durumda çoğul isim kabul edilir. Ordular, ormanlar, sürüler.

Not: Kimi tür adları **ad aktarması (mecazımürsel)** yoluyla topluluk adı olabilir.

Örnek: Bugün **sınıf** boyanacak. (**Sınıf** derken gözümüzün önüne oda geldiği için **tekil ismidir**.)

Bütün **sınıf**, bu duruma üzüldü. (**Sınıfın** içindeki öğrenciler gözümüzün önüne geldiği için **topluluk ismidir**.)

Bugün **meclis** binası yeni yerine taşındı. (**Meclis** derken gözümüzün önüne bina geldiği için **tekil ismidir**.)

Meclis konuyu görüşüyor. (**Meclisin** içindeki Milletvekillerini gözümüzün önüne geldiği için **topluluk ismidir**.)

D.YAPILARINA GÖRE

Yapılarına göre adları üç başlıkta sınıflandırmak mümkün. Bunlar:

1.Basit İsim: Kök halinde bulunan, üstüne herhangi bir yapım eki almamış ve herhangi bir sözcükle birleşmemiş isimlerdir. Tek bir sözcükten oluşurlar:

İnsan, kalem, masanın, bardak, arabalar…

2.Türemiş İsim: Basit isimken üzerine en az bir yapım eki alıp farklı bir anlamda isme bürünen ya da fiilken ek alıp ad olan isimlerdir:

İnsanlık, kalemlik, simitçi, yolcu

Gülüş, onarım, sayı, kazma

3.Birleşik İsim: En az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan isimlerdir. Birleşik isim şu yollarla yapılabilir:

İki adın yan yana gelmesiyle oluşan birleşik isimler: *gökyüzü,* ***keçiboynuzu, altıparmak***

Bir ad ve bir eylemin yan yana gelmesiyle oluşan birleşik isimler: ***gecekondu, bilgisayar, imambayıldı***

İki eylemin yan yana gelmesiyle oluşan birleşik sözcükler: ***biçerdöver, dedikodu***

YANSIMA: Doğadaki cansız varlıkların, hayvanların, makinelerin çıkardığı seslerin taklit edilmesiyle oluşan sözcüklere yansıma denir.

Yansıma isim örnekleri: horultu, hışırtı, çatırtı, zırıltı, şırıltı, vızıltı, patırtı, gıcırtı, şakırtı…

İSİMLERDE KÜÇÜLTME

Bir varlığın küçüklüğü genel olarak "**küçük, ufak, minik**' sözleriyle ifade edilir ama dilde çoğu zaman bu anlam aşağıdaki eklerle yapılır.

"-cik, -cek, -ceğiz"

Örnekler:

-Serçecik, ne kadar da üşümüş. (Küçük, sevimli, zavallı serçe ...)

-Adamcağız, sığınacak yer arıyor. (Zavallı adam...)

-Arkada bir tepecik vardı. (Küçük tepe ...)

-Yavrucak neye uğradığını şaşırdı. (Zavallı küçük yavru ...)

Uyarı: Bu ekler her zaman küçültme anlamı vermez. Bazen sevgi, acıma anlamı katar.

Örnekler:

-Anneciğimi çok özledim. (Sevgi)

-Hayvancağız açlıktan öldü. (Acıma)

Uyarı: Küçültme eki ile türetilmiş bazı adlar küçültme anlamını tamamen yitirmiştir:

Mehmetçik, arpacık, gelincik (bir hayvan), tatarcık (Küçük bir sinek, bir hastalık), maymuncuk (Her kilidi açacak şekilde yapılmış bir alet), yılancık (Bir hastalık.)

Not: Bu ekleri alıp bir başka sözcüğü niteleyen sözcükler **sıfat** olur.

Annem küçücük kurabiyeler yaptı.

Gencecik insanlar umutlarını yitiriyor.

İSİM ÇEKİM EKLERİ

1.Hal (Durum) Ekleri
- a. Yalın Hâl
- b. Belirtme (Yükleme) Hâli
- c. Yönelme Hâli
- d. Bulunma Hâli
- e. Ayrılma (Uzaklaşma, Çıkma) Hâli

2.İyelik Ekleri

3.Çokluk Eki

4.Tamlayan (ilgi) Eki (-ın,-in,-un,-ün)

5. İlgi zamiri:-ki

6. Vasıta Eki: (-la/-le)

7. Eşitlik Ekleri *(-ca / -ce / -ça / -çe)*

8. Ekfiil Ekleri (idi, -imiş, -ise, -dir)

1-İsim Durum Ekleri (İsmin Hâlleri)

İsimleri; isimlere, fiillere, edatlara bağlayan, diğer kelimelerle ilişki kurarak isimlerin cümlede görev kazanmasını sağlayan eklere isim hâl ekleri denir. İsimlerin bu ekleri alarak yüklendikleri görevlere ismin hâlleri denir.

a. Yalın Hâl: Eki yoktur. İsimlerin hiçbir hâl eki almamış hâlleridir.

UYARI: Yalın hâl ismin hiçbir ek almaması değildir. Çoğul, iyelik ve bildirme eki almış olabilir. Bu durumda da yalın hâlde sayılırlar.
Örnekler: ev, okul, yol, çocuk, fikir, babası, defterler, çalışkandır...

UYARI: Yapım ekleri de ismin yalın durumunu değiştirmez: kalemlik, bilgili, susuz, meslektaş...

Birleşik isimler de hâl eki almamışlarsa yalındırlar: dershane, tanksavar, gecekondu, bilirkişi...

b. Belirtme (Yükleme) Hâli: ı, -i, -u, -ü eklerini alan isimler bu duruma girer.

Defteri, okulu... Ali kitabı aldı. (Belirtili nesne)
ev-i gördüm, kapı-y-ı açtım, okul-u boyadılar, gül-ü koparmayın...

Not: Türkçede üç çeşit -i (-ı, -u, -ü) eki vardır. Bunları birbirine karıştırmamalıyız.

Not: Belirtme hal eki ile teklik 3. Şahıs iyelik ekini birbirinden ayırmak için

–ı –i –u –ü eklerini alan sözcüklerin başına ‘’onun’’ getirilebiliyorsa (uyuyorsa) iyelik ekidir uymuyorsa hal ekidir.

- Köyü güzelmiş (iyelik eki)
- Köyü gezdiler (hal eki)
- Ört-ü, diz-i (fiilden isim yapma eki)

Not: "s" yardımcı sesinden sonra gelen ı i u ü her zaman iyelik ekidir,

Çantası, elbisesi, arabası…

c. Yönelme (Yaklaşma) Hâli: "-e. -a" ekiyle yapılır. Yüklemin yöneldiği yeri, nesneyi ya da kavramı gösterir.

Örnekler: Sinemaya git, eve dön...

d. Bulunma Hâli:"-de" ekiyle yapılır. Eylemin yapıldığı yeri, nesneyi ya da soyut kavramı bildirir.

Babamda hiç para yoktu. (Kimde)

evde oturma, okulda öğren, yurtta kaldı, devlette bulunuyor...

Not: -de eki, bazen yapım eki olarak kullanılır. Bu durumda genelde sıfat olur.

- Okulun gözde öğrencileri sınavda başarılı oldu.

e. Ayrılma (Uzaklaşma, Çıkma) Hâli:"-den" ekiyle yapılır.

Okuldan çıktı, evden ayrıldı, yurttan geliyor,

- **-den eki, bazen yapım eki olarak kullanılır. Bu durumda ya sıfat ya da zarf görevi üstlenir.**

-Candan dost (sıfat)

-toptan satış (sıfat)

-içten davranış (sıfat)

-sıradan işler... (sıfat)

- **-den ekini alan isimler bazen zarf tümleci olur.**

-Sıkıntıdan her tarafı sivilce doldu. (Zarf tümleci)

-Sabahtan uğradım ben bir güzele (Zarf tümleci)

-Sıcaktan cildi kızardı. (Zarf tümleci)

- **-den eki bazen belirtili isim tamlamalarındaki tamlayan eki -ın, -in, -un, -ün 'ün yerini tutabilir.**

-Çocukların biri .... Çocuklardan biri.

- **-den ekini alan kelimelerle ikilemeler yapılabilir.**

-Derinden derine sesler geliyor.

- **-den ekini alan kelimelerle üstünlük anlamı taşıyan sıfat öbekleri oluşturulabilir.**

-Gülden kırmızı yanak, Pamuktan beyaz eller...

2. İyelik Ekleri

Eklendikleri isim soylu sözcüklerin kime ait olduğunu yani varlıkların sahiplerini gösteren eklerdir. İyelik eklerini şu tabloyla özetleyebiliriz:

Ben ⇒ *1.tekil şahıs iyelik eki → -(ı)m, -(i)m, -(u)m, -(ü)m (Kalem-im)*

Sen ⇒ *2.tekil şahıs iyelik eki → -(ı)n, -(i)n, -(u)n, -(ü)n (Kalem-in)*

O ⇒ *3.tekil şahıs iyelik eki → -ı, -i, -u, -ü (Kalem-i)*

Biz ⇒ *1.çoğul şahıs iyelik eki → -mız, -miz, -muz, -müz (Kalem-i-miz)*

Siz ⇒ *2.çoğul şahıs iyelik eki → -nız, -niz, -nuz, -nüz (Kalem-i-niz)*

Onlar⇒ *3.çoğul şahıs iyelik eki → -ları, -leri (Kalem-leri)*

Not: 3.çoğul kişi iyelik eki eklendiği sözcüğün değil tamlayanın çoğul olduğunu belirtir:

-Aslında istedik**leri** tek şey, eşit olmaktı. (onların istedikleri)

-Baba**ları** uzun boylu ve çok yakışıklı bir adamdı. (onların babaları)

Dikkat: 3. çoğul şahıs iyelik eki olan -ları -leri ile çoğul eki+ Teklik 3. şahıs iyelik olan –ları –leri'yi karıştırmayınız. Tamlayan çoğulsa –ları 3. çoğul kişi iyeliktir, tamlayan tekilse –leri eki Çokluk eki + Teklik 3. kişi iyeliktir.

-Öğrenci**ler**in hediye**leri** verildi. (Tamlayan çoğul)

Çokluk 3.çoğul kişi iyelik

-Arkadaşımın kitap**ları** çok değerliydi. (Tamlayan tekil)

Çokluk eki + Teklik 3. kişi iyelik

Dede Korkut (I) anlatılarının üçüncü hikâyesi olan Bey Böyrek, neredeyse tüm Türk (II) halklarının sözlü edebiyatında yer almaktadır. Bu anlatı, Oğuz (III) boylarının arasında Bamsı Beyrek, Altay Türklerinde ise Alıp Manaş, Başkurt ve Tatarlarda Alıpmenşen olarak bilinir. Bu destanın birbirine yakın (IV) biçimlerinin bu kadar geniş bir coğrafyada yaşaması, bu toplulukların ortak bir düşünce tarihine (V) sahip olduklarının güzel bir göstergesidir.

Bu parçada numaralanmış sözcüklerin hangisi "üçüncü çoğul kişi iyelik eki" almıştır? (2019 TYT)

A)I B) II C) III D) IV E) V

3. Çokluk Eki

Türkçede isimlere gelerek onların birden fazla olduğunu gösteren eklerdir.

Çokluk eki "-**ler, -lar"dır.**

- *Öğrenciler, evler, arabalar, ağaçlar, kediler, masalar…*
- *Bu gece **yıldızları** seyretmek bana hüzün veriyor.*

UYARI: Çokluk eki, eklendiği sözcüğe çokluk anlamı dışında farklı anlamlar da kazandırır.

- Türkler köklü milletlerdendir. (“millet” anlamı)
- Beş yaşlarında bir çocuğu var. (“yaklaşık” anlamı)
- Bu akşam Bülent Beyler bize gelecekler. (“aile” anlamı)
- Sabahları spor yaparım. (“her” anlamı)
- Onu görünce dünyalar kadar sevindim (abartma)
- Müdür Beyler toplantıya katılamayacak (saygı)

4. İlgi (Tamlama) Eki (-ın / -in / -un / -ün)

Bir ismi başka bir isimle ilgili hale getirir; isimleri isimlere bağlar.

Not: Bu ek 1. tekil ve 1. çoğul şahıs için “-im” şeklindedir: ben-im, biz-im

Belirtili isim tamlaması kurar:

- Bebeğin yüzü çok sevimli.
- Kardeşim benim kalemimi almış.

5. İlgi zamiri:-ki

Cümlede daha önce geçmiş bir ismin ya da isim tamlamalarında tamlananın yerini tutan ek hâlindeki “-ki” zamiridir. İlgi zamiri olan –ki daima kendisinden önce gelerek kelimeye bitişik yazılır ve bir ismin (tamlananın) yerini tutar.

- Bizim arabamız sizinkinden eski.
- Benimki birazdan hazır olur.

6. Vasıta Eki: (-la/-le)

“ile” edatı kaynaklıdır; “i” düşürülerek kullanılır.
Ünlüyle biten kelimelere eklenirken araya y kaynaştırma harfi girer: masa→masa-y-la.

*** Ünsüzle biten kelimelere eklendiğinde –la, -le şeklindedir:**
kalem→kalemle.

*** İsim ve isim soylu kelimelere eklenerek değişik anlamlar katar. Bu eki alan kelimeler cümlede zarf tümleci, edat tümleci ve yüklem olarak kullanılır.**
*** Edat tümleci yapar:**
Mor bulutlarla açık türbene çatsam da tavan. (edat tüml.)

*** Durum bildirir; zarf tümleci yapar:**
İşi kolaylıkla başardı.
Ayağına gelen topa hızla vurdu.
Babasını sevinçle karşıladı.

*** Yüklem yapar:**
O artık bizimledir.

*** Birliktelik anlamı katar:**
Öğrencileriyle geziye gitmişti.

*** Araç, alet bildirir:**
Arabasıyla evimize kadar getirdi.
İğneyle kuyu kazıyorsun.

*** Sebep ve zaman bildirir:**
Rüzgârın etkisiyle dallar sallandı.
Sonbaharın gelmesiyle soğuklar artmıştı.
Zilin sesiyle yarışma bitti

7. Eşitlik Ekleri *(-ca / -ce / -ça / -çe)*

İsim ve isim soylu sözcüklere gelerek "**gibi, göre, kadar, ile, birlikte"** anlamlarını katar.

- Çocukça davranışları vardı.
- Sence bu yaptığın doğru mu?
- Bunca yolu nasıl geldin?
- Bu kararı sınıfça aldık.
- Evinde yüzlerce kitabı var. (Abartma)

8. Ekfiil Ekleri

İsim soylu kelimelerin sonuna gelerek onların yüklem olmasını sağlayan, ek hâlindeki fiildir.

Dört kipe göre çekimi vardır:

- Geniş zaman: kişi ekleri ve -dir ekiyle yapılır.
- -di'li geçmiş zaman
- -miş'li geçmiş zaman
- Şart kipi: –se –sa ile yapılır

- Üstümüze doğan bir güneşsin sen.
- Her taraf bugün bir başka güzel(dir).
- Dün daha heyecanlıydın.
- Adam yirmi yıldır evine hasretmiş
- Elbise ucuzsa hemen alalım